

Жилюк С. І.

**РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА
РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ
НА ЖИТОМИРЩИНІ
(У ДОКУМЕНТАХ 1979-1991 РР.)**

Збірник документів

Острого - 2011

УДК 28(477. 42)«1970/1990»

ББК 66.3(4Укр)

Р 36

*Рекомендовано до друку ухвалою кафедри релігієзнавства
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 7 Від 1 лютого 2011 р.)*

Рецензенти:

Бистрицька Е. В. — доктор історичних наук, професор кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського національного педагогічного університету;

Ігнатуша О. М. — доктор історичних наук, професор кафедри історії України Запорізького національного університету.

Р 36

Релігійна політика радянської влади на Житомирщині (у документах 1979-1991 рр.) : Збірник документів / Упорядник С. І. Жилюк. — Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. — 308 с.

У книзі вміщено документи і матеріали Державного архіву Житомирської області, які розкривають релігійну політику радянського режиму на Житомирщині, висвітлюють внутрішньо професійне становище православних, римо-католицьких, протестанських та іудейських громад (статистичні дані, фінансово-господарську діяльність, рівень релігійної активності населення та ін.).

Видання розраховане на фахівців, краєзнавців, викладачів, студентів і всіх тих, хто цікавиться історією рідною краю.

ISBN 978-966-2254-23-5

© Жилюк С. І., 2011
© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2011

*Присвячую світлій пам'яті
мого батька отця Іоана Жилюка*

ЗМІСТ

НЕЗГАСНА ВІРА ОТЦЯ ІОАНА	5
1. РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ ЖИТОМИРЩИНИ ЗА ДАНИМИ ПЕРЕВІРКИ АПАРАТУ УПОВНОВАЖЕНОГО РАДИ У СПРАВАХ РЕЛІГІЙ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ (1978–1979 РР.)	10
2. РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В МІСТАХ І РАЙОНАХ ОБЛАСТІ ЗА ДАНИМИ МІСЬКИХ І РАЙОНИХ РАД НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ (1979 Р.)	72
3. ДАНІ ПРО КІЛЬКІСТЬ ГРОМАД, ЇХ ФІНАНСОВИЙ СТАН, ВІК ТА ОСВІТНІЙ РІВЕНЬ ДУХОВЕНСТВА ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1979 Р.)	196
4. СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ЗДІЙСНЕНИХ РЕЛІГІЙНИХ ОБРЯДІВ В МІСТАХ І РАЙОНАХ ОБЛАСТІ (1979 Р.)	209
5. ПЛАНИ РОБОТИ АПАРАТУ УПОВНОВАЖЕНОГО РАДИ У СПРАВАХ РЕЛІГІЙ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ (1979 Р.) ..	212
6. ДАНІ ПРО ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТОВИХ ПРИМІЩЕНЬ (ДІЮЧИХ І ЗНЯТИХ З РЕЄСТРАЦІЇ) В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЗА 1979 Р.	217
7. ВИТЯГИ ІЗ ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ ЄПАРХІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЖИТОМИРСЬКО-ОВРУЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ 1986 Р.	240
8. МАТЕРІАЛИ АПАРАТУ УПОВНОВАЖЕНОГО РАДИ У СПРАВАХ РЕЛІГІЙ ЩОДО РЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ 1991 Р.	261
9. МЕРЕЖА РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1991 Р.)	276
10. ВИТЯГИ ІЗ ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ ЄПАРХІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЖИТОМИРСЬКО- ОВРУЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ (1991 Р.)	283

НЕЗГАСНА ВІРА ОТЦЯ ІОАНА

В історії кожного народу, кожного краю є постаті, пам'ять про яких живе у віках. До таких належить і отець Іоан Жилюк – магістр богослов'я, духівник Житомирської єпархії Української православної церкви Київського патріархату. Він пішов з життя, але уславив Українську церкву прикладом пастирського служіння, глибокої віри, великої любові до України.

Отець Іоан помер на початку Великого Посту – Божа милість для людини, яка все своє життя віддала людям. Парафіяни щиро, з любов'ю і повагою, називали його «отець магістр», йшли до нього за благословенням, за порадою, і він з відкритим серцем і щирою душею приймав усіх у храмі, вдома, просто серед вулиці при випадковій зустрічі. Невисокого зросту, худорлявий, добрий, з лагідною посмішкою – завжди знав, що сказати, як зарадити, заспокоїти, дати настанови. Перехожі часто зупинялись біля Михайлівського собору і запитували: коли буде проголошувати проповідь отець Іоан? Того дня храм не вмщував бажаючих почути його слово. Він повільно підходив до амвону, важко підводячись, раптом випростувався і гучним тембром потрясав повітря. Парафіяни слухали, затамувавши подих.

Після завершення заупокійної служби пройшла похоронна процесія у супроводі архієпископа Ізяслава, настоятеля Михайлівського собору отця Богдана, близько 50-ти священників, церковного хору і кількох сотень віруючих. За домовиною молоді послушники несли нагороди спочилого: орден Св. Володимира, два хрести з прикрасами, срібну з позолотою відзнаку наукового ступеня магістра богослов'я, грамоти.

Провести його в останню дорогу прийшли представники різних церков і конфесій: католики, протестанти – не було тільки духовенства Московського патріархату, за винятком одного священника, що наважився прийти до Михайлівського собору і попрощатися з отцем Іоаном.

За православною традицією похорону священика домовину тричі пронесли навколо храму. Процесія майоріла коругвами із синьо-жовтими прапорами. Хто ж Він, отець магістр?

Який життєвий шлях пройшла ця людина?

Народився Іоан (Іван Іванович) Жилюк 7 липня 1918 року в селищі Білогір'я Білогірського району Хмельницької області (у колишньому селі Стариках Ляховецького району Кам'янець-Подільської області) в селянській сім'ї. Батьки його до і після Жовтневого перевороту працювали в сільському господарстві. У 30-ті роки вони з примусу вступили до колгоспу.

Батьки хлопця були досить побожні, мати з малих років водила сина до церкви. Восьмилітнім хлопчиком він вже прислужував у вівтарі місцевому священику, пристрасно читав релігійну літературу, вивчав грецьку та латинь. Навчався Іван у Білогірській середній школі і закінчив її з атестатом відмінника. Навчатись тоді було досить нелегко, бо старі батьки вже нездужали працювати. З шістнадцяти літ самому доводилося працювати на конторських роботах, особливо під час канікул, заробляючи собі на одяг, взуття та книжки.

По закінченні школи Іван вступив до Одеського педагогічного інституту на фізико-математичний факультет. Захоплювався астрономічними науками, був позаштатним працівником Одеської астрономічної обсерваторії.

З початком німецько-радянської війни, коли інститут закрили, повернувся до рідного села. Разом із багатьма іншими юнаками і дівчатами активно підтримував ОУН, сприяв розбудові Української автокефальної православної церкви, працював у школі (викладав алгебру, геометрію, тригонометрію, фізику, астрономію, геометричне креслення у старших класах Ямпільської російської середньої школи на Хмельниччині, водночас читав фізику у місцевій українській).

Першого ж року німецької окупації у Білогір'ї була відкрита Українська народна гімназія, де Івана також долучили до вчителювання. Цей заклад довго не проіснував і був закритий німцями за кілька місяців. Івану Івановичу пощастило влаштуватися у містечку бібліотекарем, але 1942 року він був заарештований німецькою

жандармерією за звинуваченням у приналежності до Організації Українських Націоналістів (ОУН) та за агітацію проти виїзду молоді на роботу до Німеччини. Був відправлений в м. Заслав (за німців це був обласний центр) і перебував там чотири місяці у камері смертників, чекаючи розстрілу. Чудесним Божим промислом, клопотаннями люблячих його людей, змучений і знесилений, однак був звільнений з тюрми. А коли прийшли «визволителі», 9 травня 1944 році був заарештований органами НКВС за звинуваченнями у зраді Батьківщині — приналежності до ОУН та агітації проти Радянського Союзу. Засудили на десять років ув'язнення та ще додаткових п'ять позбавлення будь-яких громадянських прав.

Покарання відбував у концтаборі Кінгір. Там зітліла його молодість. Побої і знущання, голод і поневіряння, сльози і страждання — ось як можна охарактеризувати той жахливий час. То був період його мучеництва.

Після звільнення додому їхати не дозволили. Належало примусово жити в означеному місці, працювати на певних роботах. Паспорта також відразу не видали, а лише довідку з поміткою «Під гласним наглядом». Через кожні два тижні слід було з'являтися на перевірку.

Між тим, у повоєнний час освічених людей не вистачало, тому влада дозволила йому працювати техніком-нормувальником під час освоєння цілинних земель у Північно-Казахстанській області, закінчити дворічні бухгалтерські курси.

Повернувшись в Україну, на Батьківщину, Іван Іванович зреалізував свою давню дитячу мрію — висвятився на священника. Спочатку служив на Хмельниччині, потім — в с. Нехворщ Андрушівського району Житомирської області. Згодом отець Іоан закінчив заочний сектор Ленінградської духовної семінарії, в 1965 році — Московську духовну академію й отримав вчену ступінь кандидата богословських наук, а в 1979 році магістра богослов'я.

У 1967-му отець Іоан був призначений настоятелем Свято-Покровської церкви на Крошні, що тепер є частиною Житомира. В Житомирі він відразу заприятелював з відомим літературознавцем Борисом Теном, мовознавцем і перекладачем Євгеном Кудрицьким, отцем Степаном Артем'юком, племінником єпископа УАПЦ за

часів німецької окупації Рівненського Платона. В умовах тотального стеження КДБ, тільки з цими людьми він міг відкрито говорити про Україну, яку любив понад усе.

У червні 1990 року національно-демократичні сили запропонували отцю магістру очолити Житомирську єпархію щойно відновленої УАПЦ, але він через похилий вік і стан здоров'я, усвідомлюючи велику відповідальність, відмовився. Отець Іоан сказав тоді пророчі слова: «Боротьба за Українську церкву ще попереду, вона буде тривалою і важкою. Я завжди допоможу вам словом, але провід мають очолити молоді і активні».

Проте не зміг отець Іоан залишатися осторонь процесу Українського державотворення, розбудови Української православної церкви й перейшов до Київського патріархату, офіційно став священником Свято-Михайлівського собору. У 1996 році він виступив з ініціативою відкриття Житомирської духовної школи. Фактично без оплати, самотужки складав навчальні робочі програми з різних дисциплін, викладав богослов'я, канонічне право, історію Української церкви, українську та давньогрецьку мови, виховував у майбутніх пастирів любов до України, що вважав обов'язковою моральною чеснотою кожної свідомо мислячої людини.

Настанови отця магістра, його статті та проповіді були опубліковані у книзі «Основи православного вчення» (Житомир, 2002. — 405 с.).

Про те, як любив Україну отець магістр, говорить принаймні такий факт. Коли хворого батька за тиждень перед смертю приїхав відвідати його син пан Сергій, отець Іоан не скаржився на біль, не просив дістати ліки, а розпитував: «Чи буде Україна? Чи поширюється Українська церква? Чи національно свідомо молодь?» Син передав йому книгу «Червоний терор проти духовенства і віруючих на Східній Волині (Житомирщині) у 20—30-х роках» із особистим дарчим підписом народного депутата України Василя Червонія. Отець магістр дуже поважав цю людину. Він захоплено вигукнув: «Коли в Україні є такі хлопці, вірю, що буде в Україні українська влада, буде справжня Українська держава!»

На кладовищі, попрощавшись із батьком востаннє, пан Сергій

Жилюк покрит тiло покійного синьо-жовтим прапором й коротко промовив: «Тату, я виконую Ваш заповіт».

Отець магістр помер 24 лютого 2004 року на 86 році життя. Вічна слава йому і вічний спокій.

*Парафіянин
Свято-Михайлівського собору
Олександр ПРИЩЕПА*

Наукове видання

**Релігійна політика радянської влади на Житомирщині
(у документах 1979-1991 рр.)**

Збірник документів

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Упорядник *Сергій Жилюк*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

Формат 42х30/4.

Папір офсетний. Друк різнографія.

Ум. друк. арк. 19,25. Гарнітура «Book Antiqua»

Тираж 300 прим.

Видавництво Національного університету «Острозька академія»
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідоцтво про державну реєстрацію

РВ №1 від 8 серпня 2000 року.